NOS

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden. Utkommer 4 ggr/år. Nr 1/1999

Programförklaring

Föreningen Natur och Samhälle i Norden (FNSiN) är en partipolitiskt obunden, ideell förening. Föreningen vill samla intresserade av miljöfrågor och levnadsvillkor till ett allsidigt studium av natur och samhälle. Att upptäcka tillsammans är vår grundidé. I FNSiN möts människor med allehanda intressen.

Vi arrangerar EXKURSIONER till intressanta områden. Minst en gång om året gör vi en resa till Gotska Sandön Vi har också rest till Bornholm, svenska fjällen, skärgården och flera svenska landskap. Vi har paddlat kanot i Bergslagen, Sörmland och Uppland, där vi har kunnat studera fauna, flora, arkeologi och kulturhistoria. Vi har firat midsommar i Halland och Skåne. Vi har plockat svamp i skogarna kring Stockholm, tranbär på hälsingemyrar och havtorn vid Ålands hav. På vintrarna åker vi skidor och skridskor tillsammans.

Vi arrangerar EXPEDITIONER till områden nära och fjärran. Lofoten, Färöarna, Island, Spetsbergen, Grönland, Hebriderna, Estland samt Newfoundland och Labrador är några av de områden som vi har besökt. Varje resa förbereds genom studiecirklar och redovisas i artikel- eller bokform.

Vi arrangerar STUDIECIRKLAR. Några ämnen har varit skärgården, energi, fjällkunskap, ortnamn, foto, modern isländska, danska, geologi och meteorologi. Föreningen har samarbetsavtal med Studieförbundet Vuxenskolan. Dessutom gör vi intressanta STUDIEBESÖK. Genom åren har vi t.ex besökt en rovfågelsrehabilitering, ett sötvattenslaboratorium, Rymdbolaget och Riksmuseets verkstäder.

Vi arrangerar FÖREDRAG i aktuella eller historiska ämnen. Aktuella teman kan vara ekologisk hushållning, regnskogarna och miljöjournalistik. Historiska ämnen har bl.a berört Vendeltiden, Kristian II och kvinnorna kring honom, häxprocesserna och ekologiska insikter i Eddan. Ofta berättar långväga resenärer till egna bilder om sina upplevelser runtom i världen.

Vi agerar MILJÖPOLITISKT. Nedre Dalälven, Tyresta-Åva, Järvafältet och Norra Djurgården är några av de områden som vi har engagerat oss för. FNSiN tillhör Förbundet för Ekoparken.

Vi samarbetar också med Föreningen Norden om ämnen som direkt rör Norden.

Som du ser har FNSiN en mångsidig karaktär där ditt speciella intresse blir tillgodosett och där du genom din medverkan kan berika föreningen. Dessutom glömmer vi inte bort att ha trevligt. Som medlem är du välkommen att delta i dessa arrangemang. Resor och utflykter genomförs till låga självkostnadspriser.

Som medlem får du dessutom medlemstidskriften NOS, med kvartalsprogram och intressanta artiklar.

FNSiN

Föreningen
Natur och Samhälle i Norden

Föreningens adress:
Box 49015, 100 28 Stockholm
E-post: fnsin@algonet.se
Hemsida: http://www.algonet.se/~fnsin

Lokal i Stockholm:
För närvarande ingen, men det kommer

Postgiro:

50 31 97 - 6	Huvudkonto
67 01 50 - 2	Medlemsavgifter
60 80 83 - 2	Beställning av skrifter

Ansvarig utgivare:
Anders Schærström
Kometvägen 49, 183 48 Täby
08-758 30 03(b), 08-613 48 74(a)

Nästa NOS/Program: Jan 1999

Material till NOS skickas till:
PeO Sundqvist
Grubbens gata 9, 112 32 Stockholm
08-653 71 92(b)

FNSiN Funktionärer 1999

Styrelse:

Ordförande
Anders Schærström
Kometvägen 49
183 48 Täby
08-758 30 03 (b), 08-613 48 74 (a)

Vice ordf
Pia Eriksson
Vipphavrev. 12
178 35 Ekerö
08-560 330 27 (b), 08-705 77 26 (a)

Sekreterare
PeO Sundqvist
Grubbens gata 9
112 32 Stockholm
08-653 71 92 (b)

Kassör
Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna
08-85 84 88 (b), 08-788 29 98 (a)

Övriga ledamöter:

Claes Göran Ström
Örnbacken 28
126 51 Hägersten
08/19 12 52 (b)

Ola Eriksson
Vipphavrev. 12
178 35 Ekerö
08-560 330 27 (b), 08-726 34 91(a)

Birgitta Traxel
Vesslevägen 40 nb
161 40 Bromma
08-25 03 35 (b), 08-616 21 96 (a)

Kaj Valtersson
Gränsholmsbacken 5
127 42 Skärholmen
08-710 18 92 (b), 08-16 23 91 (a)

Bo Zachrisson
Birkagatan 2
113 36 Stockholm
08-31 02 33 (b), 08-16 22 18 (a)

Programkommitté:

Claes Göran Ström
Örnbacken 28
126 51 Hägersten
08/19 12 52 (b)

Kaj Valtersson
Gränsholmsbacken 5
127 42 Skärholmen
08-710 18 92 (b), 08-16 23 91 (a)

Kontaktpersoner:

FNSiN-Höga kusten
Lena Hermansson
Svanö 35
872 93 Lunde
0612-303 50 (b)

FNSiN-Uppland
Sven A Nyberg
Valthornsvägen 31
752 50 Uppsala
018-40 47 70 (b)

FNSiN-Värmland
Lena Sewall
Älvrosgatan 4
654 61 Karlstad
054-18 68 75 (b)

FNSiN-Östergötland
Håkan Bley
Sköldvägen 18
616 33 Åby
011-631 69 (b), 011-19 11 25 (a)

Medlemsavgiften 1999:

Fullbetalande medlem	110 kronor
Ny d:o efter 1/7	55 kronor
Familjemedlem	25 kronor

Betala till postgiro 67 01 50-2 !!

Fram- & baksida: Claes Göran Ström

Inför 1999

Snötung är ordet som bäst beskriver dessa dagar i advent, när jag funderar över det kommande kvartalet, det kommande året och det kommande programmet. Snön tynger alla buskar och träd. Snön tynger många tak, snön har blivit en börda för samhället, för trafiken och vägröjningen, men samtidigt märker jag att många med mig känner att den friska vinterluften och snöljuset livar upp och väcker förhoppningar mitt i förtreten över försenade bussar och tåg. Man hoppas på en riktig, men inte alltför lång, vinter som ger möjligheter till både uppfriskande friluftsliv och tankeväckande inomhusaktiviteter. Man vet att mörkret snart kulminerar och inser att våren faktiskt är närmare än den gångna sommaren.

Det nya programmet ser inte riktigt ut som programmen brukar göra - om man nu kan säga att FNSiNs program brukar se ut på ett viss sätt. Visst finns här välkända programpunkter, men vårt förstärkta samarbete med Vuxenskolan visar sig i form av flera studiecirklar och föredragsserier än vanligt. Också samarbetet med Föreningen Norden blir allt starkare och vi fortsätter att diskutera formerna. Samarbete i ordets bästa mening skall inte vara att åka snålskjuts för den ena parten och jag menar att vi har ett verkligt utbyte med våra båda samarbetspartners. Jag hoppas, att vi skall kunna fortsätta och utveckla detta samarbete, men då måste vi också känna att föreningsmedlemmarna gillar modellen.

Som vanligt är vi som planerar programpunkterna angelägna om att medlemmarna skall tala om för oss vad de vill att vi skall göra tillsammans i FNSiN. Vi har förvisso fått in många mycket intressanta tips på sistone och det går inte att genomföra alla idéer på en gång, under ett kvartal eller ens under ett år, men det är bra att ha idéer på lager. Jag döljer inte heller att vi mycket gärna skulle se att fler tog hand om en eller annan programpunkt. Ingen av oss tycks få mera tid till förfogande för det föreningsarbete som vi egentligen tycker om. Vi behöver dela uppgifterna på flera. Det betyder att vi gärna vill höra av dig. Skriv gärna också några rader om vad du gärna minns av tidigare föreningsaktiviteter.

God jul, gott nytt år och glad vinter!

Anders Schærström

Hur gick det?

Fyra vandrare nådde fram till Ormputten, en trolskt disig oktobersöndag. På vägen fick vi kunskaper om bl a Paradiset, Klagomuren i Södertörnsskogen och japanska onda andar.

Vandringen 8 november från Gåshaga på Lidingön lockade 9 deltagare (8 medlemmar samt hunden Ludde) och gick längs Hustegafjärden till Långängens 1700-talsgård, vidare förbi Kyrkfjärden och genom grönområden fram till Lilla Värtan med slutmål Ropsten. Några rådjur sågs på vägen och under matsäcksrasten på öns högsta punkt med vidsträckt utsikt åt alla håll, fick vi se och höra en korp. Öborna Helena och Börje deltog och delade generöst med sig av sin lokalkännedom - tack för det!

Studiecirkeln i astronomi blev väl genomförd med 8 deltagare under yrkesastronomen Jesper Sollermans ledning.

Gunnar Eskilssons bilder från Island beundrades av ca 15 personer. Två tilltänkta resor till Upsala, dels ragakonsert, dels museibesök, utgick tyvärr pga obefintligt intresse (varför då?)

Notiser

Rättelse

I förra numret av NOS på sidan 13 blev det fel text till bilden. Bilden är tagen av Gunilla Bergman och ingen annan.

Till salu

Proviant

Kycklingrätter, Kinagryta och Köttsoppa finns i lager till oförändrat låga priset 25 kr/påse! Ring Erik Elvers hem 08 - 85 84 88.

Efterlysning

Finns det någon som har ett ex av föreningens gamla småskrift "Bruk i Uppland"? Jag skulle vilja låna och kopiera den. Kontakta *Anders Schærström* 08-758 30 03 (b).

Vart reser vi 1999?

Knappt har vi klarat av årets sommarresa förrän det är dags att planera för nästa år. Under resan på Rügen framkom idéer om att resa i Polen (kanske till Masuriska träsken) eller i Finlands svenskbygder. Andra idéer (närbesläktade med den nyssnämnda) som nyligen framförts till styrelsen är att cykla i Helsingfors eller på Åland. Planer som vi umgåtts med länge är att cykla på Jylland, och att besöka Irland (till fots, per cykel, med häst ...). Fjällvandring har också föreslagits. Island, Grönland, Svalbard och Färöarna är trakter som alltid känns aktuella för oss.
Efter hand får någon ta hand om och förverkliga respektive idéer. Om du är intresserad av något av dessa förslag - eller har andra - så kan du tala med någon av oss i styrelsen, så skall vi försöka att sammanföra likasinnade.

Från Norden till Kanarieöarna?

Ingegerd Hosinsky, f d FNSiN-medlem och författare till *Ätliga vilda växter*, är sedan flera år bosatt på La Palma, den minst turistiserade av Kanarieöarna. Hon har berättat för oss om sina studier av ätliga vilda växter där och om upptäcktsfärder på halvt bortglömda vandringsleder och spaning efter kallkällor i bergen. Steget är inte långt till att föreslå en föreningsresa dit - och en viss nordisk anknytning finns faktiskt, så vi skulle inte behöva tänja för mycket på stadgarnas ändamålsparagraf. Vi skulle nämligen kunna besöka observatoriet, där svenska Kungliga Vetenskapsakademin är delägare, och naturligtvis kan vi få sakkunnig färdledning på vandringslederna, tack vare Ingegerd. Inkvarteringsmöjligheterna är varierade - det finns pensionat i byarna och möjlighet att tälta hos Ingegerd.

Lämpliga årstider för besök är våren, senhösten eller vintern. Ännu är det långt kvar till några detaljerade resplaner, men om du är intresserad kan du höra av dig till *Anders Schærström* eller närmaste styrelseledamot. (Se funktionärslistan)

Program januari-mars

Skidtur i Täbyskogarna

Någon lördag eller söndag i vinter

Med tanke på hur svårförutsägbart vintervädret och skidföret har varit i åtskilliga år så tjänar det knappast till att redan i november, när detta skrives, fastställa ett visst datum för skidåkning. Meningen är i alla fall att vi skall ägna en dag (eller flera) åt skidåkning i skogarna kring Rönningesjön, om möjligt åka hela vägen mellan Vallentuna och Hägernäs. Om du tycker att det är lockande - hör av dig så snart som möjligt för gemensam planering

Anders Schærström Tfn & fax: 08-758 30 03.

Upsala – Dinosaurier och solnedgång

Söndag 7 febr kl 13.15

Det finns ett dinosauriemuseum i Upsala i anslutning till Paleontologiska Institutionen - vi får en specialvisning!

Efter besöket kan de som vill bege sig till Upsala Högar och om vädret tillåter se på solnedgången: solen går upp eller ner i rät linie utefter Upsala högar vid tre viktiga tidpunkter under året: vinterbörjanblotet 3 nov, midvinterblotet 8 febr och Valborg 29 och 30 april. Ev hinner vi också med ett besök å f d Ofvandahls konditori.

SJ-tåg från Sthlm C 12.10, Märsta 12.30, till Upsala 12.50.

Obs!: om intresset är klent inställes utfärden.
För att kunna ge besked till museet i tid krävs därför *förannmälan* till Erik Elvers, tfn 08-85 84 88 (b) *senast thorsdag 28 januari.*

Nyfiken på våra nordiska grannländer? Myter, fördomar och verklighet

Föredragsserie
Torsdagar kl 18.30 - 20.00

I vår tid, när det blir allt lättare att resa nästan vart som helst i världen, tågluffa Europa runt, arbeta och studera utomlands, chatta interkontinentalt och att surfa i ett överflöd av global information på Internet finns det en risk för att vi försummar de nordiska länderna. Vi tror kanske att vi känner dem tillräckligt väl, men är det så? Hur mycket är myter, fördomar eller förlegad kunskap? Är du nyfiken på våra grannländer av idag? Ta reda på om det du tror att du vet verkligen stämmer!

18 februari: Danmark
4 mars: Norge
18 mars: Finand
25 mars: Island

Pris för hela serien 240: - (200 för medlemmar i FNSiN)

Plats: Arena Norden, Hantverkargatan 33.

Anmälan till Studieförbundet Vuxenskolan, Kungsholmen 08-654 51 15. Begär program i samband med anmälan.

Sopvaruhuset i Saltsjö-Järla

Lördag 13 mars, samling kl 12.00 utanför T-banan Slussen.

Anmälan senast fredag 12 mars.
Birgitta Traxel tfn 08-25 03 35 (b)

Vårmöte

Tid: Onsdagen den 24 mars kl 18.15
Plats: Arena Norden, Hantverkaregatan 33

Medlemmarna i Föreningen Natur och Samhälle i Norden kallas härmed till ordinarie medlemsmöte (vårmöte) på ovan angivna tid och plats.

Dagordning

1. Val av mötesordförande, mötessekreterare och två justerare
2. Fastställande av röstlängd
3. Mötets behöriga utlysande
4. Fastställande av dagordningen
5. Protokoll från höstmötet den 23 november 1998
6. Verksamhetsberättelse för 1998
7. Resultat- och balansräkning för 1998
8. Revisionsberättelse för 1998
9. Fastställande av balansräkning
10. Fråga om ansvarsfrihet för 1998 års styrelse
11. Motioner (skall vara styrelsen tillhanda senast tre veckor före vårmötet)
12. Evt fyllnadsval till funktionärsposter
13. Information om samarbete med andra föreningar m m.
14. Övriga frågor

En vandring runt Island

Kl 19.15 – direkt efter vårmötet

Erik "Vandraren" Reuterswärd, som vandrat runt alla Europas kuster berättar om hur han gick runt Island sommaren 1998.

Kvällsvandring i Ulriksdals Slottspark - med FNSiN i Nationalstadsparken

Preliminärt fredag 9 april kl 18.30 - 21.00

Vårkvällsvandring i Ulriksdals slottspark är ett stående inslag i FNSiN:s våprogram. Vi går drygt 2 timmar längs norra Brunnsviken, i naturvårdsområdet på Ulriksdalsåsen och i slottsparken.
Samling utanför T-banestation Bergshamra (norra utgången "Bergshamra torg") kl 18.30.
Erik Elvers tfn 08-85 84 88 (b).

Runstensvandring

Vi räknar med en runstensvandring fram i april/maj. Täby/Vallentuna eller Mälaröarna finns på förslag. Lämna gärna synpunkter till Erik Elvers tfn 08-85 84 88 (b).

Gotska Sandön pingsten 1999

Det är faktiskt dags att anmäla sig nu!

I vanlig ordning har vi bokat plats på Gotska Sandön under pingsten.
Liksom förra året är det möjligt att välja mellan utresa på fredagen den 21 maj och på lördagen den 22 maj (pingstafton). Den som kan resa redan på fredagen får på så sätt ungefär 3½ dag på ön i stället för 2½ om man reser på lördagen. Den extra dagen är att rekommendera. Eftersom det kan vara svårt för en del att ta ledigt en vardag har vi emellertid fördelat bokningarna på de båda avresedagarna.

Avresa från Nynäshamn enligt önskemål och plats fredag eller lördag (I skrivande stund har vi inte fått uppgifter om avgångstider eller aktuella priser). Återresa från ön på annandagen. Överresan tar drygt tre timmar.

Preliminära priser

Inkvartering	*Avresa fredag*	*Avresa lördag*
Stuga (fyrabäddsrum)	1250	1115
Hydda	1025	965
Tält	950	915

Barn under 7 år utan egen bädd gratis.
Barn 7-12 år 25 % rabatt.

Utförligare upplysningar kommer i nästa program. Förmöte hålles i vanlig ordning ett par veckor före avresan.

Anmälan *snarast* till Erik Elvers (se nedan)

Upplysningar:
Erik Elvers 08-85 84 88 (b)
Anders Schærström 08-758 30 03 (tfn & fax, b)
08-665 29 17 (tfn, a)

Studiecirklar

Cirklarna genomförs i samarbete mellan FNSiN och Studieförbundet Vuxenskolan (Kungsholmen). Medlemmar i FNSiN får därför rabatt på deltagaravgiften. Angivna starttider är preliminära.

Anmälan och upplysningar - ring Vuxenskolan 08-654 51 15. Även 08-652 77 66

Danska - grundkurs

Torsdagar kl 18.00, 15 timmar med start i mars

Vi bekantar oss med det språk som språkhistoriskt faktiskt är svenskans närmaste släkting. Vi övar ordförråd, läs- och hörförståelse med hjälp av skönlitterära texter, tidningsartiklar, broschyrer och faktatexter.
Ledare: Anders Schærström

Avgift: 375:- (325:- för medlemmar i FNSiN)

Anmälan till Anders Schærström, tfn & fax 08-758 30 03.

Danska - fortsättning

Torsdagar kl 18.00, 15 timmar med start i april

För den som gått grundkursen eller redan är van att höra danska men ändå vill öva hörförståelsen. Vi lyssnar på danska röster med hjälp av danska filmer och andra inspelningar. Dessutom ökar vi ordkunskapen med hjälp av ett blandat urval texter.
Ledare: Anders Schærström

Avgift: 375:- (325:- för medlemmar i FNSiN)

Anmälan till Anders Schærström, tfn & fax 08-758 30 03.

Isländska - fortsättning

Torsdagar kl 18.00, 30 timmar

Avgift 750:- (650:- för medlemmar i FNSiNI)

Anmälan till Studieförbundet Vuxenskolan, Kungsholmen 08-654 51 15

Bli din egen Robinson
En kurs i överlevnad

Lördag 24 april kl 10.00
Söndag 25 april kl 10.00

Utan mat, el eller tak över huvudet. Inget drömscenario precis. I överlevnadskursen får du lära dig allt du behöver för att klara en krissituation.
Ledare: Lars Clarstedt, Civilförsvarsförbundet.

Pris 550:- (475:- för medlemmar i FNSiN)

Anmälan till Studieförbundet Vuxenskolan, Kungsholmen 08-654 51 15

Ekoparken

Nationalstadsparken eller Ekoparken, dvs Djurgården-Haga-Ulriksdal är ett natur- och kulturmässigt unikt område inte blott för Stockholm eller Sverige utan internationellt. I en cirkel under våren (planerad start i mars eller april) tar vi upp och presenterar dess natur och kultur liksom de hot (bebyggelse, trafikleder) som ännu finns mot området. Fem sammankomster med följande innehåll: naturlandskapet, djur- och växtliv, kulturlandskapet och de historiska minnena, hotbilder, exkursion.
Cirkeln arrangeras i samarbete med Förbundet för Ekoparken (FFE). Som lärare medverkar experter från FFE.

Avgift ännu ej fastställd.
Begränsat deltagarantal

Anmälan till Studieförbundet Vuxenskolan (tfn 08-654 51 15, Sigyn Rehn) eller Erik Elvers (tfn hem 08-85 84 88)

Stockholmstraktens fåglar

Måndagar kl 18.00 15 tim. Två exkursioner ingår.

Fågellivet är rikt i storstaden och dess omgivningar, men känner du arterna och deras livsvillkor? Lär dig känna igen huvudstadens fåglar både till fjäderdräkt och läte.

Pris: 400:- (350 för medlemmar i FNSiN)

Anmälan till Vuxenskolan, Sigyn Rehn, tfn 08-654 51 15.

Astronomi - fortsättning

En eventuell fortsättning kommer i april. Mer detaljer kommer i så fall i nästa NOS.
Kontaktperson ärBo Zachrisson, tfn 08-31 02 33.

Från vänföreningar och andra närstående

Stockholms årsringar - hus, folk och språk

En föreläsningsserie om Stockholms framväxt från forntid till tidigt 1900-tal.

Tid: Varannan måndag kl 19.00 -20.30. Start 22 februari.

Plats: Flemingatan 66 nb. (Storstockholms diabetesförening). Insläpp från kl 18.45.

Avgift: 300:- för hela serien (exklusive avslutningsfest). Enstaka föredrag 70:- i mån av plats.
Antalet deltagare är begränsat till 40.

Program

22 februari: Det var så det började ... Från forntid till 1200-talet. Ingrid Dyhlén-Täckman, Stadsmuseet.

8 mars: Kyrkans makt - konungars strid - folkets vardag. 1200- 1400-talet. Föreläsare: Gudrun Wessnert, Medeltidsmuseet.

22 mars: En stat växer fram - Stockholm blir huvudstad. 1500-talet. Meddelas vid anmälan.

12 april: Hur talade man? Språket t o m 1500-talet. Föreläsare: Tina Rodhe, Medeltidsmuseet.

26 april: Stormaktstidens synliga bevis. 1600-talet, palatsbyggenas tid. Föreläsare: Magnus Andersson, Stadsbyggnadskontoret.

Avslutningsfest på ännu ej fastställd tid eller plats. Serien fortsätter i höst!

För information och anmälan ring Sigyn Rehn, Studieförbundet Vuxenskolan, tfn 08-654 51 15 eller Kristina Smedberg, tfn 673 63 99 senast den 1 februari 1999.

Arrangörer: Hembygdsföreningen å Norrmalm, Skeppsholmens folkhögskola och Studieförbundet Vuxenskolan Kungsholmen-Norrmalm.

Nytt och notiser

Recension

Nils-Erik Landell: Besjälad natur (utg. 1998, Carlssons bokförlag; 200 sidor)

Den kunnige och produktive - författare till drygt trettio böcker! - Nils-Erik Landell, välkänd för FNSiN:s medlemmar, har nyligen utkommit med boken Besjälad natur med drygt tio uppsatser från olika delar av Sverige, från Skåne med Ven och Ales stenar till Jämtlands fjäll och fäbodar.

Det är lätt att bara sitta och bläddra i boken och njuta av de ca 150 vackra bilderna (de flesta svartvita) som spänner mellan natur och samhälle. Här kan man stanna för närbilder av växter, som honungsblomster i Skräddartorpskärret och brunkulla, eller bilder av olika miljöer som den strama slottsträdgården vid Läckö så fjärran från skvaltkvarnen i bokskogsmiljön eller raden vindkraftverk söder om Varberg. Eller så fängslas man av de oväntade detaljerna som en fluga som solar sig på en runsten vid Mälaren!

Ändå vore det synd att enbart se på bilderna och försumma texten. I den beskrivs målande och vemodigt det svenska landskapet och paralleller dras till både Linnés och Strindbergs skildringar av det. Exempelvis nämns hur Strindberg 1884 skrev ogillande om järnvägarna som konkurrerade ut kanalerna eftersom tid var pengar och allt skulle gå snabbare. Landell drar sedan ut perspektivet till våra dagar och konstaterar att det idag finns en autostrada längs hela västkusten, att snabbtågen mellan storstäderna ersatt det finmaskiga järnvägsnätet som ännu under början av 50-talet täckte Sverige och att bil och flyg nu äter betydligt mera järn och skog än vad tågen och ångbåtarna gjorde på Strindbergs tid.

Boken är som sagt upplagd som drygt tio nedslag i det svenska landskapet. Ett begränsat urval kan alltid resa frågan varför det här men inte det där? - ungefär halva Sverige, delen norr om Jämtland, berörs kortfattat; de stora öarna i Östersjön så vitt jag minns inte alls. Innehållet är en avvägning mellan hanterbarhet och bredd.

Hur länge har vi kvar äventyret runt knuten, hur länge kan vi identifiera oss med närlandskapet? Självfallet ändras landskapet som det alltid ändrats och all förändring är inte av ondo, men sorgset läser man om det vackra som försvunnit. Men ju flera ögon som är öppna för vad som sker, desto flera röster kan höjas till försvar för natur- och kulturarvet!

Nils-Erik Landells bok är en utmärkt vägvisare till de subtila detaljerna omkring oss, till det landskap

som alltid är hotat. Sådana här böcker behövs - köp den till dig själv, ge bort den till dina vänner!

Erik Elvers

Island på Internet

För den islandsintresserade tipsas om följande hemsidor www.X.is

X =

Asi = Alþýðusamband Íslands (LO)

Atvr = ATVR (Systembolaget, bara provsida)

dagur =Dagur (tidning, sidan "under arbete" sedan minst ett år)

dv = Dagblaðið Vísir (tidning)

eimskip = Eimskipafélag Íslands (fartygsbolag)

fi = Ferðafélag íslands (Turistföreningen)

framsokn = Framsóknarflokkurinn (framstegspartiet)

hi = Háskóli Íslands (Islands Universitet)

ismennt = bl a gymnasier

mbl = Morgunblaðið (tidning)

mm = Mál og Menning (bokförlag)

tm = Tryggingamiðstöðin (förs.bolag)

va = Vátryggingaeftirlitið Försäkringsinspektionen

vis = VÍS (förs.bolag)

Gotska Sandön på Internet

http://www.gotlandweb.com/sandon

Mobil på Sandön

Numera går det att använda mobiltelefon på Gotska Sandön. Vi Sandö-resenärer har då och då, när vi kommit ifrån varandra under strövtågen på ön, önskat att man kunnat använda mobiltelefoner, men Sandön har i det avseendet varit en av landets sista avkrokar. Än så länge fungerar endast GSM och NMT 450 på ön, men fler system lär följa efter. (Källa: *Gotska Sandön* nr 5-6, okt 98)

Hallå Norden! Gratisservice

Föreningen Norden har inrättat gratis telefonservice för den som rör sig över de nordiska gränserna och råkat ut för problem med gällande regler. Det kan gälla studiemedel, behörighetsregler, anställning, bostad, tullar mm. Telefonnumret är +800 11 11 88 88 (Man skall alltså alltid först slå utlandsprefixet. Om du ringer från Sverige slår du först 009) Det går också att skicka e-post till hallo@norden.se
Mera upplysningar finns på webben: http://www.norden.se

Tydligen har telefontjänsten emellertid själv råkat ut för problem på grund av konkurrensen mellan teleföretagen.

Mat-NOS

Senaste nytt om havtorn

Schweizisk paj med havtorn

2½ dl vetemjöl
knappt 1 dl socker
½ tsk bakpulver
100 g margarin
2 medelstora morötter
½ dl havtorn
50 g mandelmassa
evt mjölk och litet mera socker

Sätt ugnen på 225°
Smält margarinet. Blanda mjöl, socker och bakpulver. Häll över margarinet och blanda till pajdeg. Tryck ut den i en form.
Riv morötterna, blanda med havtornen och den rivna mandelmassan. Lägg blandningen i pajskalet och strö evt över litet socker och häll evt på litet mjölk.
Sätt in i ugn 225° ca 10 minuter, sänk värmen til 150° och låt den stå ytterligare i 15 minuter. Pajen ätes varm eller svalnad.

Erik Elvers

Sökning (Alta Vista) på havtorn gav 123 träffar (en del dubletter). Utdrag ur några texter:

alternativmedicin.se:

Hippophaë rhamnoides
Finnbär

SILVERBUSKEVÄXTER
Elaeagnaceae

Havtornen är en ljusälskande, tornig buske som i vårt land förekommer ganska allmänt på havssträndema, särskilt vid norra Ostersjön; den växer även i alpområdet och är en omtyckt prydnadsbuske i vissa trakter. I Mellaneuropa

planteras den ofta på nyanlagda väg- och järnvägsbankar för att binda sand och grus.

Av de orangeröda, bärliknande, C-vitaminrika frukterna kan man bereda en välsmakande marmelad. Havtorn är tvåbyggare. För att få en rik bärskörd måste man plantera flera buskar av båda könen.

Under antiken ansågs havtornens bär giftiga, vilket skulle förklara det vetenskapliga släktnamnet - det har uppfattats som en avledning av de grekiska orden hippos, häst, och phao, jag dödar. Enligt en annan tolkning kommer det senare namnledet av det grekiska ordet faes, glänsande; namnet skulle då ursprungligen ha avsett en annan växt som användes som hästläkemedel.

Havtornens adstringerande verkan blev förmodligen känd först under medeltiden. Annu senare är användningen av havtorn som medel mot skörbjugg och influensa.

Förekomst: Tämligen allmän längs Bottniska vikens stränder ner till Stockholms skärgård. Lokalt vid västkusten. Ibland odlad.

Kännetecken: Buske eller mindre träd, höjd 6 m, som kan bilda täta snår. Grenar med kraftiga tornar. Blad smala, lineära, ovanpå grågröna, undertill silverglänsande av sköldlika hår. Blommor utan kronblad, grönaktiga och oansenliga (maj-juni), vid basen av yngre kvistar. Han- och honblommor på skilda buskar. Hanblommorna har 4 ståndare, honblommorna en enda pistill. Frukter bärliknande orangegula skenfrukter. Smak syrlig.

Använda växtdelar: De färska bärliknande frukterna. De egentliga frukterna är enfröiga nötter, omgivna av blombottnen.

Innehållsämnen: Vitamin C (0,2-0,9 %), flavonoider, karotin, lagmolekylära fettsyror.

Medicinsk verkan: Förebygger och botar skörbjugg. Adstringerande, antiseptisk.

Användning: Pressaft av färska bär för vitamin C tillförsel. Pressaften kan djupfrysas, en lätt härsken smak betingas av fettsyror.

Informationen är hämtad från boken "Örtmedicin och växtmagi" utgiven av förlaget Det Bästa
© Readers Digest AB

www.abo.fi/~kpurasjo:

HAVTORN (Hippophaë rhamnoides) TYRNI

Havtornsbusken växer längs Bottenvikens kuster på steniga och sandiga stränder. Den har taggiga skott och dess små, smala blad är grågröna, kopparbruna eller silverskiftande.

Blommorna är gulgröna och på hösten bildas apelsinoranga bär. Havtornen är fridlysta till första oktober och före det är det olagligt att pressa eller plocka dem. Bären är svåra att plocka varför de ofta klipps eller pressas av buskarna med hjälp av en havtornspress. Bären innehåller mycket C-vitamin, A-vitamin, E-vitamin, linolsyra och dessutom äppelsyra. Man kan bl.a. göra saft och gelé av havtorn.

Havtorns-,rönnbärs- och äppelgelé

1½ l rönnbär
1 l syrliga äppel
5 dl havtorn
7-8 dl vatten
9 dl socker / l avrunnen saft

Koka upp vattnet och lägg i frukten. Koka ytterligare 10-15 minuter under lock. Mosa med en potatisstöt tills att bären går sönder. Häll upp genom en silduk och låt saften självrinna i cirka 30 minuter. Mät saften och koka upp den. Tillsätt sockret litet i taget och rör tills det löser sig. Koka kraftigt utan lock ca 10 minuter. Gör ett geléprov (några droppar skall stelna då de hälls på en kall tallrik). Ta grytan av värmen och låt den stå i 5 minuter. Ta bort hinnan som bildats. Ös upp gelén i varma burkar, förslut.

Havtornsgröt

1½ l vatten + havtornssaft
2 1/4 dl mannagryn
1-2 dl socker
1 tsk vaniljsocker

Blanda saft och vatten och låt koka upp. Tillsätt mannagrynen och låt koka 10 minuter. Smaksätt med socker och vaniljsocker. Vispa gröten pösig och ljus.

Havtornsaft

1 l havtorn
300 g socker
vatten

Plocka eller klipp försiktigt havtornen en och en från busken. Använd handskar. Passera bären så att det bildas ett mos. Moset kan sättas på flaska eller frysas ned. Sockrad puré; tillsätt 300 g socker och pastorisera i 70°C värme. Havtornspurén kan användas till gelé, kräm, saft m.m. Saft fås genom att man späder ut purén med vatten (1 del puré och 10 delar vatten).

home8/swipnet.se/~w-83172 :

Min vän Sune och jag har börjat odla havtorn. Det pågår ett EU-projekt mellan Vasalän och Västerbotten. Det tar några år, innan vi får några bär. Om Du vill veta mera om detta projekt, kontakta Arja Tamminen, Kvarkenrådet.

www.hvf.slu.se:

Havtorn - nygammal svensk nyttoväxt!

På Balsgård har vi förädlat havtorn sedan 1986. Målsättningen är att introducera havtorn som kommersiell gröda i Sverige. Redan nu finns havtornsodlingar i Ryssland och Tyskland och mängder av vildväxande havtorn plockas årligen i Kina.

Havtorn är ett underbart bär med många förtjänster:

•havtornbuskar är lätta att odla och det går bra att odla dem på marginaljordar,

•de lever i symbios med kvävefixerande mikroorganismer så de är inte bara anspråkslösa i sina krav på växtnäring utan gödslar dessutom upp jorden till nästa gröda,

•bären är mycket hälsosamma och har en god exotisk arom,

•bären är rena vitaminpaket, speciellt höga är halterna av C-vitamin, B-karoten (provitamin A) samt E-vitamin,

•buskarna är mycket torktåliga och älskar sol.

Förädlingsarbetet innefattar inte bara framtagning av sorter, lämpliga för odling i Sverige, utan även utarbetande av odlingsteknik, inklusive skörd och 'post-harvest'. Tillsammans med svensk livsmedelsindustri arbetar vi även på processteknik- och produktutveckling.

Eftersom havtorn är dioik (tvåbyggare) är olika förädlingsmål uppsatta för hon- resp hansorter. En bra honsort skall ha följande egenskaper:

•vara anpassad till svenskt klimat,
•kunna maskinskördas,
•vara resistent mot vissnesjuka (Verticillium) och bakterios (Pseudomonas syringae),
•ha hög avkastning,
•vara lätt att föröka,
•vara taggfri.

Havtorn växer vilt i Sverige, liksom i övriga länder i Norden. Mycket av förädlingsmaterialet hämtar jag dock från Ryssland. I Sibirien, i Barnaul, på Lisavenkoinstitutet har man förädlat havtorn sedan 30-talet och tagit fram ett antal bra sorter, med bl a stora bär och långa bärskaft. Dessvärre kommer de från Sibiriens extremt kontinentala klimat och har svårt att växa här i vårt maritima klimat.

'Julia' är en havtornssort från Balsgård. Den har rysk härstamning. Avkastningen är mycket riklig. Bären är glänsande apelsinfärgade, stora och har en mycket god arom. Busken har taggar men ej i så hög grad som vildväxande. Sorten har under provodling varit motståndskraftig mot bakterios (Pseudomonas syringae).

Är du intresserad av att köpa 'Julia', tag kontakt med Elitplantstationen, tel 044-755 14 eller fax 044-755 30 så får du veta var du kan köpa den.

En jättetrevlig länk med instruktiva stapeldiagram som övertygar dig om hur bra havtorn är jämfört med andra bärslag.

På gång

Ätliga vilda växter

hette en av FNSiNs tidigaste publikationer som kom ut någon gång på 70-talet. Den är sedan länge slutsåld. Nu planerar vi att göra en ny version av den med nya recept och fakta, men vi behöver samla kunskaper och idéer. Är du intresserad av ämnet? Vill du dela med dig av dina sakkunskaper? Du behöver inte kunna hela ämnet - om du råkar ha särskilda kunskaper om en viss växt eller några intressanta recept så är dina bidrag lika välkomna.

Vänd dig till Marianne Stevendahl (FNSiN:s skriftansvariga). Postadress Rönnholmsgränd 69, 127 42 SKÄRHOLMEN; e-post marianne.stevendahl@swipnet.se.

Frågor

Har någon varit i La Doñana och har resetips att lämna - var vänlig kontakta Börje Åhgren, tfn 08-765 53 72 (hem)!

FNSiN Skrifter & Böcker

Föreningens skrifter beställes genom inbetalning till postgiro 60 80 83 - 2. Ange avsändare och vad beställningen avser.

Priserna inkluderar moms. Vid postbefordran tillkommer dock en portokostnad på 30 kronor per ex.

Upplysningar om skrifterna lämnas av Marianne Stevendal, Rönnholmsgränd 69, 127 42 Skärholmen, tel 08-740 43 30(B).

Tyresta
En tvärfacklig beskrivning av ett av mellansveriges finaste vildmarksområden. Illustrerad med kartor och teckningar. 32 sidor. Normalpris 40:-. Medlemspris 30:-.

En färd till Island 1977
En reseberättelse om vad man kan råka ut för längs Islands vägar samt med avsnitt om geologi, flora, fågelliv och andra intressanta ämnen. Rikligt illustrerad. 52 sidor. Normalpris 40:-. Medlemspris 30:-.

Spetsbergen - land i norr
Förord av arktispionjären Helge Ingstad. En allsidig bild av Spetsbergen ges genom de 25 artiklarna som bl a behandlar historia, valfångst, kolbrytning, oljeletning, geologi, växt- och djurliv. 167 sidor. Normalpris 90:-. Medlemspris 70:-.

Sydvästgrönland
Expeditionsrapport från 1974. Rikt illustrerad med foton, teckningar och kartor. 150 sidor. Normalpris 80:-. Medlemspris 70:-

Gotska Sandön, en tvärfacklig beskrivning. Tredje, reviderade upplagan av en klassiker som innehåller artiklar om geologi, dyner, flora, fauna, historia och livet på ön. Rikligt illustrerad med teckningar, kartor och foton. I denna upplaga ingår nya kapitel om Sandön i litteraturen och vandringar på ön. 160 sid. Normalpris 90:-. Medlemspris 75:-.

Island i NOS
Ett särtryck av artiklar om Island som varit publicerade i NOS - plus ett par nya tillägg. Illustrerad med teckningar och foton. 61 sidor. Normalpris 20:-. Medlemspris 15:-.

Natur och Samhälle i Estland
Utgiven 1991 ger denna bok en presentation av Estland vid tiden för självständigheten: arkeologi, geologi, historia, politik, ekonomi, naturvård och miljöproblem, byggnadsminnen och kyrkliga förhållanden. Illustrerad. 117 sidor. Normalpris 90:-. Medlemspris 65:-
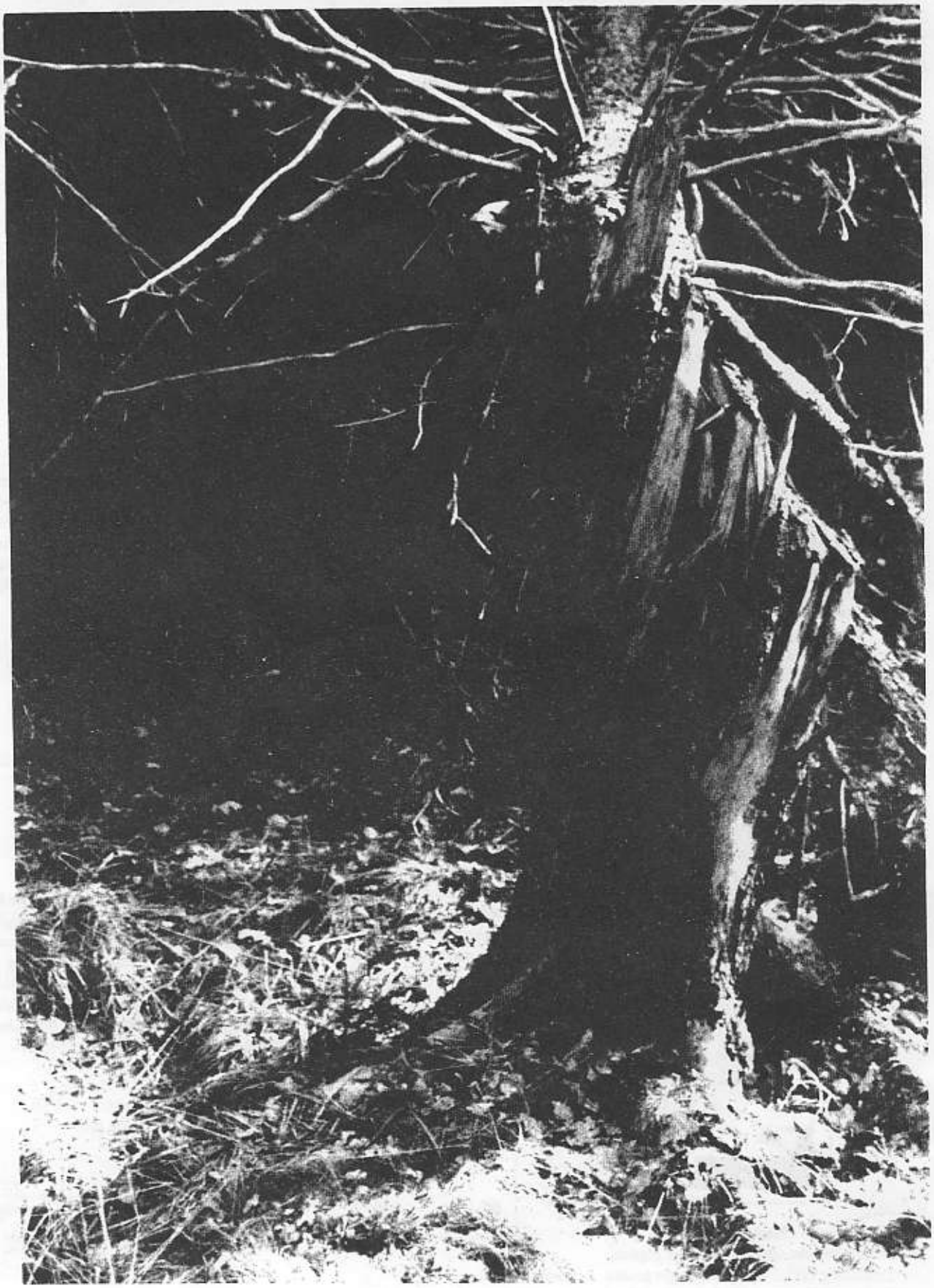
Kall ökensand och varma källor. En bok om Island.
En kärleksfull presentation av ett nordiskt land. Om stora avstånd och närhet till naturen. Geologi, djur- och växtliv, historia, språk, litteratur, traditioner, mathistoria, naturvård, vistexter mm. 118 sidor. Normalpris 100:-. Medlemspris 60:-.